The excavation uncovered 370 features (storage pits, etc.). The most interesting finds recovered from these features were a part of a game board and fragments of a decorative plate (Fig. 6: 1–2). Some finds stand out in the overall assemblage, including hafted axe heads dating to the second half of the Bronze Age and to the 12th–14th centuries BC (Fig. 7: 1–3). Other peculiar finds were: Feature 82/21, a latrine with finds dating to the 16th–17th centuries (Fig. 3: 5); and Feature 355/12, a ditch (defensive structure) dating from the second half of the 14th to the 15th century (Fig. 9), which contained a denar of Algirdas dated to 1375–1400 and an unidentified denar (Fig. 5: 1–2). The excavation also uncovered 11 fragments of masonry structures (Fig. 1): two cellars of 17th-century residential buildings (P1 and P2); three 17th-century industrial ovens (K1, K2, K5); three heating or industrial ovens dating to the first half of the 19th century (K3.1–K3.2, K4, K6); and the remnants of a residential building (P3) and a fence dating to the first half of the 20th century (Figs. 10–13).

The research yielded a large amount of material (10,770 finds, in addition to ecofacts), which significantly contributed to the knowledge of the evolution of the settlement of the area, the prevailing material environment, economic activities and diet.

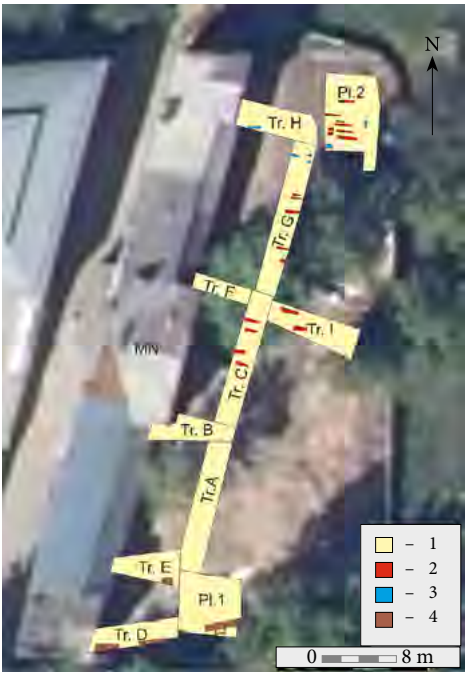

1 pav. Tyrimų situacijos planas: 1 – detaliųjų tyrimų plotai; 2 – visiškai atidengti kapai; 3 – nevisiškai atidengti kapai; 4 – mūrų fragmentai. R. Butrimaitės brėž.

Fig. 1. Area plan: 1 – detailed excavation areas; 2 – fully exposed graves; 3 – partially exposed graves; 4 – masonry fragments.

Robertas Žukovskis

Tyrimai Pylimo gatvėje 7 2021–2022 m.

2021–2022 m. atlikti detalieji tyrimai Vilniaus evangelikų reformatų sinodo pastato ir kitų objektų komplekso teritorijoje. Archeologiniai tyrimai buvo vykdomi inžinerinių tinklų (vandentiekio, buities ir lietaus nuotekų, infiltracinės talpos) tiesimo ir įrengimo vietose. Detaliųjų tyrimų metu kastos dvi perkasos (plotai 1–2) (1 pav.) ir 9 tranšėjos. Bendras tyrimų plotas – 358 m^2.

Pylimo g. 7 sklypas ribojasi su Reformatų skveru, kuriame nuo XVI a. buvo reformatų kapinės, o XVII a. pastatyta medinė bažnyčia. Sklype iki šių dienų išliko XVI–XIX a. viduryje pastatytas Evangelikų reformatų sinodo pastatas. Gotikinis, dviejų aukštų namas (esamo pastato P dalis) renesanso laikotarpiu buvo rekonstruotas, o šalia jo pastatyta koplyčia –

bokštas su rūsiu. Klasicizmo laikotarpiu pastatai sujungti į bendrą, dabartinį pastatą. Pastate buvo gyvenamosios patalpos, vėliau pastato Š dalyje įkurta archyvo salė, kurioje buvo saugomi vertingi XVI–XVII a. spaudiniai. 1682 m. medinė bažnytėlė sugriauta, o kapinės išniekintos. Gavę Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Jono Sobieskio (1629–1696) leidimą, reformatai atstatė medinę bažnyčią ir sutvarkė kapines. Kapinės Pylimo gatvėje veikė iki 1830 m. Kai jos jau buvo perpildytos, reformatų bendruomenei pasiūlytas naujoms kapinėms skirtas sklypas ant tuometinio Baufalo (dabartinio Tauro) kalno. 1983 m., statant paminklą tarybiniams partizanams ir pogrindininkams, senųjų evangelikų reformatų kapinės suniokotos.

Archeologiniai tyrimai Reformatų skvero teritorijoje ir jos aplinkoje buvo vykdomi ne kartą (1992 m. T. Poška, 1999 m. S. Sarcevičius; 2003 m. L. Kvizikevičius, 2018 m. E. Songaila ir J. Račas; 2019 m. A. Kalinauskas ir I. Sadauskas; 2020 m. R. Šmigelskas ir I. Sadauskas). Jų metu fiksuotas 0,5–5,1 m storio kultūrinis sluoksnis, datuojamas XV a. pabaiga–XX a. Aptikti XVII–XIX a. mūrinio užstatymo fragmentai, griautiniai XVI–XVIII a. kapai. 2014 m. M. Grikpėdis vykdė detaliuosius tyrimus ir žvalgymus J. Basanavičiaus g. 9A. Tirtas 796 m^2 plotas, žvalgytas 1500 m^2 plotas. Užfiksuotas iki 1,2–4,4 m storio IX a. pr. Kr., XVI a. II puse–XIX a. datuojamas kultūrinis sluoksnis. Sklypo Š dalyje atidengtos senovės gyvenvietės liekanos su dėmėmis ir lipdytos brūkšniuotosios keramikos puodais. Sklypo ŠR dalyje aptiktas XVII a. horizontas su mūrinio užstatymo fragmentais ir ūkinėmis duobėmis bei pavieniais žmonių kaulais (*ATL 2014 metais*, 2015, p. 374–381). 2018 m. E. Songaila ir J. Račas vykdė žvalgomuosius tyrimus visoje Reformatų skvero teritorijoje buvusių kapinių riboms nustatyti. Tirtas 184 m^2 plotas. Užfiksuotas iki 0,4–3,4 m storio XVI–XX a. datuojamas kultūrinis sluoksnis. Centrinėje skvero dalyje atidengti XVI–XVII a. datuojami kapai. Atidengti spėjamos Šreterių ir Vinholdų koplyčių pamatų fragmentai, atidengtos konsistorijos pastato liekanos; spėjamos XVII a. statytos medinės reformatų bažnyčios pamatų fragmentai (*ATL 2018 metais*, 2019, p. 263–267). 2019 m. G. Jonutis, A. Kalinauskas ir I. Sadauskas vykdė detaliuosius tyrimus Reformatų skvere suprojektuotų inžinerinių įrenginių vietose. Tirtas 479,3 m^2 plotas. Užfiksuotas 1,2–5,1 m storio XV–XX a. pabaiga datuojamas kultūrinis sluoksnis. Atidengti XVII a. II pusės, XVIII a. II pusės–XIX a. I pusės ūkinių pastatų pamatų fragmentai (*ATL 2019 metais*, 2020, p. 341–347). 2020 m. R. Šmigelskas ir I. Sadauskas vykdė detaliuosius tyrimus Reformatų skvere. Tyrimų plotas – 637,75 m^2. Užfiksuotas 0,9–4,1 m storio XV–XXI a. pradžia datuojamas kultūrinis sluoksnis. Šalia spėjamos konsistorijos pastato vietos atidengti 9 griautiniai palaidojimai, kurie datuojami XVII a. pabaiga–XVIII a. Tyrimų rezultatai parodė, kad reformatų kapinės yra buvusios kiek didesnės žvelgiant R kryptimi, nei nurodyta istoriniuose šaltiniuose ir ankstesnių tyrimų išvadose (*ATL 2020 metais*, 2021, p. 526–532).

Plotas 1 6,9x6,5 m dydžio, kastas sklypo P dalyje. Perkasos P dalyje, 30–50 cm gylyje, atkasta evangelikų reformatų sklypo posesinės tvoros, orientuotos R–V kryptimi, pamatinė dalis (2 pav.). Atkasto fragmento ilgis 3,5 m, aukštis iki 1,35 m, plotis 76 cm. Mūrytas iš 27x13x6,5; 30x14,5x7; 29x?x7; ?x15x7; ?x12x5 cm dydžio plytų ir pavienių akmenų. Ploto PR dalyje atkastas iš dalies išlikusios arkos fragmentas. Plote 1 fiksuotos 3 ūkinės duobės (1–3). Duobėje 1 fiksuotos medinės dėžės liekanos. Dėžės dydis 2,1x1,3 m. Aptikti XVII a. datuojami radiniai: fajansinių pypkių fragmentai, stiklinių indų

fragmentai, buitinės keramikos šukės. Iš duobės užpildo apatinės dalies pagal aptiktos keramikos fragmentus datuojamos XVII a. paimtas grunto mėginys. Grunto archeobotaninę analizę atliko VU BTC. Mėginys išsiskyrė itin gausiu ir įvairiu maistui vartojamų kultūrinių ir laukinių augalų skaičiumi. Piktžolių makroliekanos sudarė vos 2 % visų identifikuotų augalų makroliekanų. Tai leidžia spėti, kad ūkinė duobė buvo uždara ir naudota tikslingai (latrina (?)).

Plotas 2 8x6 m dydžio, kastas sklypo ŠR dalyje, vandens nuotekynės infiltracinės talpos ir naftos produktų atskirtuvo įrengimo vietoje. Perkasos ŠR kampe, 20–25 cm gylyje, aptiktas mūro fragmentas. Pamatas orientuotas Š–P kryptimi. Mūro liekanos tęsiasi už perkasos sienelės į Š pusę. Mūro aukštis 56 cm, ilgis 3 m. Mūras datuojamas XIX a. pabaiga–XX a. pradžia. 2–2,2 m gylyje ($H_{abs.}$ 112,57–112,89 m) gylyje fiksuotas pirminis žemės paviršius – 10–12 cm storio tamsiai pilkos žemės sluoksnis, vietomis maišytas su smulkiais degėsiukais, angliukais. Po juo pasiektas smėlio įžemis. Ploto P ir centrinėje dalyse, 2,34–2,73 m gylyje, aptikti griautiniai kapai (5 vyrai ir 5 vaikai bei kūdikiai). Mirusieji laidoti mediniuose karstuose, įkasti į smėlio įžemį (3 pav.). Kapų duobių užpilde, pilkoje smėlėtoje žemėje, aptiktos geležinės vinys ir vinutės su medienos liekanomis, XVII–XVIII a. buitinės keramikos šukės.

Fiksuotos 3 duobės. Duobėje 1 aptikti du griautiniai kapai. Aptiktos vyrų virš 40 metų amžiaus viršutinės skeletų dalys (kaukolės, pečių srities kaulai). Duobėje 2, 2,76 m gylyje atkasti suaugusiojo individo abiejų blauzdų ir pėdų kaulai. Duobėse atkastos skeletų dalys uždengtos agroplėvele ir užpiltos smėlio sluoksniu.

Duobės 1 apačioje aptiktas medinės konstrukcijos (ūkinės duobės dugno (?)) fragmentas. Konstrukcijos viduje fiksuotas kultūrinis sluoksnis su XVI–XVII a. radiniais. Paimti du

2 pav. Plote 1 atkastas posesinės evangelikų reformatų tvoros pamatas ir ūkinės duobės 1 pjūvis. R. Butrimaitės nuotr.

Fig. 2. Foundation of the Evangelical Reformed property fence and cross-section of storage pit 1 in Area 1.

3 pav. Plote 2 atkasti griautiniai kapai. R. Butrimaitės nuotr.

Fig. 3. Skeletal remains unearthed in Area 2.

grunto mėginiai (20 l). Grunto archeobotaninę analizę atliko VU BTC. Mėginyje 1 aptiktos 123 augalų makroliekanos. Apie 93 % visų identifikuotų augalų makroliekanų sudarė suanglėję kultūriniai augalai, tarp jų dominavo paprastųjų kviečių grūdai. Mėginyje 2 aptiktos 827 augalų makroliekanos. 96 % identifikuoti kaip suanglėjusių kultūrinių augalų makroliekanos. Beveik visas jas sudarė paprastųjų kviečių grūdai.

Tranšėja A kasta iki projektinio 1,6 m gylio. Iki 50 cm gylio kasti supiltiniai tamsiai pilkos ir rudos žemės sluoksniai su molio, degėsių priemaišomis, griuvenomis ir XX–XXI a. buitinėmis šiukšlėmis. 35–95 cm gylyje ($H_{abs.}$ 114,53–114,97 m) pasiektas smėlio įžemis. Smėlyje fiksuoti 4 duobių kontūrai. Archeologinių radinių neaptikta.

Tranšėja B kasta iki projektinio 1–1,5 m gylio. Po viršutiniu, 20–40 cm storio, juodos žemės su XX–XXI a. buitinėmis ir statybinėmis šiukšlėmis sluoksniu pasiektas smėlio įžemis. Tranšėjos P ir Š sienelėse fiksuotos 0,6–1,4 m gylio duobės. Duobėse kasta pilka smėlėta žemė, smulkios griuvenos, medžių šaknys. Archeologinių radinių neaptikta.

Tranšėja C kasta iki projektinio 0,8–2,4 m gylio. Iki 0,2–1 m gylio kasti supiltiniai juodos, tamsiai pilkos ir rudos žemės sluoksniai su statybinėmis griuvenomis, akmenimis, molio, angliukų ir degėsių priemaišomis. Smėlio įžemis pasiektas 20–90 cm gylyje. Centrinėje ir Š tranšėjos dalyse 0,6–1,45 m gylyje rasti 4 griautiniai vyrų kapai. Kapų duobių užpilduose aptikta buitinės keramikos šukių, datuotų XVII–XVIII a.

Tranšėjos D P sienelėje atidengta evangelikų reformatų sklypo posesinės tvoros pamatinė dalis. Tvora orientuota V–R kryptimi. Mūras datuojamas XVII a. I puse. Iki 40 cm gylio kastas tamsiai pilkos žemės sluoksnis su XX–XXI a. statybinėmis šiukšlėmis, šaknimis. Giliau, iki projektinio 1,6 m gylio, kastas juodos žemės sluoksnis maišytas su degėsiais, gyvulių kaulais, medienos liekanomis, pilkos spalvos šlyno priemaišomis. Jame aptikta XVII–XVIII a. radinių.

Tranšėja E kasta iki projektinio 1,2–1,6 m gylio. Archeologinę vertę turinčių radinių tranšėjoje neaptikta. Iki 30–50 cm gylio kastas supiltinis XX–XXI a. sluoksnis. Po juo pasiektas smėlio įžemis. Tranšėjos PR kampe, 15–45 cm gylyje, aptiktos plytų mūro liekanos. Išlikusio fragmento aukštis 30 cm, plotis 1,3 m. Spėjama, kad tai mūrinio polinio pamato liekanos – buvusio reformatų sklypo P dalyje stovėjusio pastato konstrukcinė dalis.

Tranšėja F kasta iki 1,7–1,8 m gylio. Iki 40–60 cm gylio kastas supiltinis XX–XXI a. sluoksnis: tamsiai pilka žemė, griuvenos, kalkių skiedinys. Giliau kastas pilkos smėlėtos žemės sluoksnis su griuvenomis ir medžių šaknimis. Š sienelėje fiksuoti 1,4 m ir 90 cm gylio, 1,1–1,2 m pločio XX a. duobių perkasimai. 0,7–1,5 m gylyje pasiektas smėlio įžemis.

Tranšėjoje G iki 1–1,7 m gylio kasti supiltiniai pilkos žemės, smėlio, statybinių griuvenų sluoksniai su molio ir smėlio tarpsluoksniais, medžių šaknimis. Aptikti pavieniai XVII–XIX a. radiniai. 1–1,1 m gylyje aptikti antkapinių plokščių fragmentai. Iš 27 fragmentų surinkta antkapinė rausvos spalvos granito plokštė (4 pav.). Plokštės dydis 82x84 cm. Storis 4 cm. Joje įrėžta epitafija Kristupui Vizgirdui (KRZYSZTOPHOWI WIZGIERDOWI) iš Upytės pavieto, mirusiam 1653 m. Antkapinė plokštė buvo suskaldyta ir išmėtyta kelių metrų plote. Galbūt tai įvyko 1682 m. katalikų ir evangelikų reformatų susirėmimų metu, kai medinė reformatų bažnyčia buvo sugriauta, o kapinės išniekintos. 1–1,7 m gylyje pasiektas smėlio įžemis. Jame fiksuoti 6 ūkinių duobių ir kapų duobių kontūrai. Duobėse aptikta

XVII–XIX a. radinių: buitinės keramikos šukių, plokštinių koklių fragmentų. Centrinėje tranšėjos dalyje fiksuotose kapų duobėse, 1,77–2,2 m gylyje, aptikti griautiniai kapai (vyro, moters ir 3 vaikų). Mirusieji laidoti mediniuose karstuose, įkasti į smėlio įžemį. Kapų duobių užpilde, pilkoje smėlėtoje žemėje, aptiktos geležinės vinys ir vinutės su medienos liekanomis, XVII–XVIII a. buitinės, glazūruotos ir neglazūruotos keramikos šukės. Tranšėjos Š dalyje, 2,6–2,9 m gylyje, atkasti 3 griautinių kapų fragmentai. Atkastos nedidelės skeletų dalys, jos aptiktos žemiau projektinio gylio. Iš dalies atkastų skeletų dalys užfiksuotos, uždengtos ir užpiltos smėlio sluoksniu.

Tranšėja H kasta iki projektinio 1,7–1,8 m gylio. 20 cm gylyje fiksuoti fragmentiškai išlikusio kiemo grindinio (XX a.) akmenys. Tranšėjos V dalyje, 1,3–1,5 m gylyje, pasiektas rusvos spalvos smėlio sluoksnis su priemolio ir smulkaus žvyro priemaišomis (spėjamas įžemio paviršius). Jame fiksuotos 10–15 cm pločio juostos – horizontaliai gulėjusių lentų ar rąstelių pėdsakai. Tranšėjos R dalyje 1,7–1,8 m gylyje fiksuoti tarpusavyje besijungiančių duobių kontūrai. Duobių paviršiuje aptikta XVII–XVIII a. buitinės keramikos šukių. Dalis iš duobių pagal savo formą ir kryptį galbūt yra kapų duobės. Kadangi tranšėjoje buvo pasiektas projektinis gylis, šios duobės nebuvo kasamos. Tranšėjos PV dalyje, 1,75–1,78 m gylyje, aptiktas griautinis kapas. Atkasti suaugusiojo individo abiejų blauzdų ir pėdų kaulai. Atkasta nedidelė skeleto dalis, ji užfiksuota, uždengta ir užpilta smėlio sluoksniu.

Tranšėja I kasta iki 1,3–2,3 m gylio. Tranšėjos R dalyje atkastas ir demontuotas XX a. nuotekų šulinys ir į jį nuvesti nuotekų vamzdžiai (1,9–2 m gylyje). Tranšėjos V dalyje, po 90 cm storio supiltiniais tamsiai pilkos žemės su smėlio, molio ir statybinių griuvenų tarpsluoksniais, pasiektas smėlio įžemis. Jame, 1,3–1,5 m gylyje, fiksuoti dviejų kapų duobių kontūrai. Juose aptikti dviejų moterų griautiniai kapai.

4 pav. Tranšėjoje G rasti ir surinkti antkapinės plokštės fragmentai. R. Žukovskio nuotr.

Fig. 4. Assembled fragments of a tombstone found in Trench G.

Excavations at 7 Pylimo Street in 2021–2022

In 2021–2022, an area of 358 m^2 was investigated during the detailed excavations in the territory of the complex comprised of the Vilnius Evangelical Reformed Synod and other buildings at 7 Pylimo St., Vilnius (Fig. 1). In Area 1 and Trench D, the foundations of a property boundary fence dating back to the first half of the 17th century was unearthed (Fig. 2). In the NE corner of Area 2, a fragment of the stone foundation of a former wooden structure was found. The masonry dates to the late 19th–early 20th centuries. Twenty full or partial graves (Fig. 3) were found in Area 2 and in Trenches C, G, and I, at a depth of 0.7–1.3 m in the S part

and at a depth of 2.3–2.6 m in the N part of the investigated area. The deceased were buried in wooden coffins, sometimes with tombstones on top (Fig. 4). The fill of the graves contained iron nails and tacks with wood remnants, along with sherds of 17th–18th-century household pottery. Several graves were disturbed during later burials or during trenching for the construction of 20th-century underground communications. Based on new data collected in 2021 and 2022, the W boundary of the cemetery can be extended as far as the E part of the Vilnius Evangelical Reformed Synod building. It appears that the W side of the cemetery was in use later, from the end of the 18th century to around 1830, when the main area became overcrowded.

In Areas 1–2, a 17th-century archaeological layer was identified based on pottery fragments found within the fills of storage pits. Three soil samples were taken. The sample from Area 1 was characterised by a very rich and varied assortment of cultivated and wild edible plants. In the two samples from Area 2, 93–96% of the total identified plant macro-residues consisted of decayed cultivars, dominated by common wheat grains.

VIRBALIS

Vytautas Vingis

Gedimino gatvė 33

2022 m. buvo vykdyti žvalgomieji tyrimai ir žvalgymai Virbalio senojo miesto vietos (UK 20557) ir miesto istorinės dalies (UK 17125) (Vilkaviškio r.) saugomos teritorijos ŠV dalyje. Jų metu ištirti du 2x1 m dydžio šurfai (viso 4 m^2 plotas) ir žvalgyta 14 m ilgio, 50 cm pločio ir 1 m gylio elektros kabelio tranšėja. Iš viso buvo iššvalgytas 7 m^2 plotas. Tyrimų metu surasti radiniai perduoti Vilkaviškio rajono Suvalkijos (Sūduvos) kultūros centrui-muziejui (90 vienetų inventorintų ir 187 vienetai masinės medžiagos).

Tyrimai atlikti ties Gedimino g. 33 esančiu sklypu, šalia skvero, kuris nuo 1932 m. vadinamas miesto sodu. Nuo XVI a. vidurio sklypas priklausė parapinei bažnyčiai, o kartu jame buvo ir kapinės. Minima, kad 1703 m. sudegė sklype stovėjusi parapinė bažnyčia. 2012 m. D. Kontrimui vykdžius archeologinius tyrinėjimus Birutės gatvės atkarpoje tarp Vilniaus ir Gedimino gatvių buvo aptikti 6 kapai, datuojami XVI–XVII a. ir siejami su senosiomis kapinėmis (*ATL 2012 metais*, 2013, p. 551–555). 2018–2019 m. T. Ivanauskas vykdė žvalgomuosius tyrimus ir žvalgymus aikštėje tarp Vilniaus ir Gedimino gatvių. Tyrimų metu rasta pavienių šukių, datuojamų XVII–XX a., ir pavienių žmonių kaulų (*ATL 2018 metais*, 2019, p. 480–482; *ATL 2019 metais*, 2020, p. 544). 2020 m. V. Juškaitis toje pačioje aikštėje vykdė žvalgymus (2300 m^2 plote). Jų metu aptikta žmonių kaulų, XVII–XX a. datuojamų radinių (*ATL 2020 metais*, 2021, p. 204–206). 2021 m. A. Šležas aikštėje vykdė detaliuosius tyrimus. Tyrimų metu buvo ištirtos 8 perkasos – iš viso 160 m^2. Vykdant detaliuosius tyrimus iš viso buvo išpreparuoti 28 palaidojimai, datuojami XVII a., aptiktos pamatų liekanos, preliminariai datuotos XVI a. II puse–XVII a. (*ATL 2021 metais*, 2022, p. 144–146).

2022 m. tyrimų metu abiejuose šurfuose rasti iki 1,2–1,3 m storio skirtingos spalvos žemių sluoksniai su XVIII–XX a. radiniais (buitinė keramika, stiklo, metalo dirbiniai, 1873 m. moneta – 3 kapeikos). Nuo 1,2–1,3 m gylio rasti pilkų, rudų žemių sluoksniai, kurių storis siekė